

Conciones, Siue Conceptvs Theologici Ac Praedicabiles, In Omnes Totivs Anni Dominicas

Opvs Novvm Figvris, Allegoriis, Similibvs Ex Sacris profanisq[ue]
Scriptoribus plenißimum, cum occurrentium fidei controuersiarum
tractatione.

De Sanctorum Festiuitatibus Annitotius - Nvnc Demvm Integre Svppleti,
Concionibus per octauam Vener. Sacramenti suo ordine intersertis

Besse, Pierre de

Coloniae Agrippinae, 1620

In Festo S. Martini Episcopi & Confessoris. O virum ineffabilem, nec labore
victum &c. 1. Quales esse oporteat Episcopos. 2. De S. Martini statu
militari, & admiranda charitate. 3. De eiusdem ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56205](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56205)

IN FESTO S. MARTINI
EPISCOPI ET CON-
FESSORIS.

PARTITIO.

- I. *Quales esse oportet Episcopos?*
- II. *De S. Martini statu militari & admi-
randa charitate.*
- III. *De eius eremitico Monachatu.*
- IV. *De Mundi statu & contemptu.*
- V. *De fuga mundi bonoq; status monastici.*
- VI. *De Episcopatu S. Martini pauperis.*
- VII. *De inuito S. Martini zelo ac for-
titudine.*

*O virum ineffabilem, nec labore victum, nec
morte vincendum; qui nec mori timuit,
nec viuere recusauit!*

FIGVRA.

Gen 12.

ABRAMAM Patriarcha statim vt à Deo vocatus fuit, patriam suam, cognationem, ac domum paternam deseruit & in regionem alienam profugus secessit, in qua varijs laboribus afflictus, ac grauissimas ærumnas perpeſsus est. Cum oculos in Sanctū Martinum eiusque vitam conijcio, simile quid videre mihi videor. Contemplor enim eum, iuxta Abraham, ad Dei inspirationem, è castris sese proripientem, vitam militari, amicos, domū paternā & consanguineos deserentem, & in aliā mundi regione, in vastam scilicet solitudinem secedentem, in qua varijs exercetur molestijs, innumeros subit labores ac miserationem iliadem experitur. Magnus Patriarcha fuit Abraham ac multarum gentium parens. Porro similitudinibus hisce inhæreas, eius hodie vitam, virtutes, res gestas, merita & quidquid de eo refertur, mox dicendo prosequar, si paraclito Spiritui visum fuerit fauere cœptis, & gloriosissimæ Virgini auxilio suo succurrere. Atq; adeo omnes eam Angelica salutatione compellemus.

AVE MARIA,

Platonis sen-
tentia.

Ingenij ac doctrinæ princeps Plato tū de-
mum beatas fore resp. dicebat si aut Philo-

sophi eas regerent, aut qui iisdem præessent Philosophiæ incumberēt. Quod summus ille Philosophus de rebus publicis ac ciuitatibus, hoc ipse multo scitius de Ecclesijs queam dicere: eas tum demum felices, ac beatas dicendas, cum à doctis, & probis Pastoribus, virisque Philosophicis gubernantur.

Philippus Macedonum Rex audito, filium sibi natum, magnum se à dijs immortalibus beneficium adeptum censebat; at verò multò maius, quod eo potissimum tempore natus fuit, quo Aristoteles scientia & doctrina magnus Athenis vnebar, cui filium in disciplinam suo tempore traderet. Multò maiorem gaudendi & exultandi occasionem Ecclesijs & dioceses habere existimo, quādo summus ille rerum arbiter Deus de viris sanctitate illustribus & scientia claris, iisdem prouidet.

Theopompo Regi quidam nō esse mirum dicebat, Lacedæmoniorum Rempub. longo tempore & rerum gestarum gloria florere, & non vt ceteras pessum ire; cum scilicet, qui eam gubernarēt suo munere optimè fungerentur, & suas quisque partes quādam diligentissimè implere satageret. Idē de rebus publicis Christianorum, Ecclesijs inquam & diocesis quid verat dicere? non esse scilicet mirum, si egedem dulcissimè floreat, cum fideles habeant pastores, qui eam regere & debite administrare nōrint; aut si deficiant, ac consenscant, cum inepti & incapaces ad eam gubernacula sedent.

Domus in qua Philitæ epulabantur statim ad terram corruit, cum Samson eorum aduersarius eiusdem columnas adiuuicem collideret. statum quoque Ecclesiasticum ad terram prostrerni necesse est, ac pessum ire, statim vt Præsules, qui eiusdem fulcra sunt & bases, deficiunt, cumque eos Satan, iuratus mortalium inimicus, etiam vel minimum conuenit & labefaciat. Hinc quamdiu iustus Loth in Sodomis habitabat, quinq; circumiacentium ciuitatum onus, veluti quidam Atlas, humeris sustentans, nunquam egedem excidi & destrui potuerunt: sed statim vt cum Angeli vnā cum vxore & filiabus exire coegerunt, ecce sublatis iam basibus & fulcris quinque illæ florentissimæ ciuitates, vltices diuinæ iustitiæ dexteræ expertæ sunt. Adhæc

Ad hæc, ingens illa statua Nabuchodonosor, quoniam luteos pedes habebat, ac proinde fragilis erat, ad primum lapilli attractum in frusta comminuta est, & in cineres redacta. Cogitandum est Auditores idem profus accidere Ecclesijs: Nam si Pastores, qui earum fundamenta sunt & bases, quorumque humeris totum earundem onus incumbit, firmiter non consistant, si vacillent, si Episcopi munere indigni sint, ac dignitatis tam amplæ penitus incapaces, omnia pessum eant & concidant necesse est.

Et sanè Episcopi & Prælati Ecclesiæ fulcra sunt & columnæ, ac sæpius in sacris litteris columnis comparantur, at non columnis ligneis, terreis, plumbeis, aut fragili quadam materia constantibus, sed ferreis & ere, quibus dum diocesium fornice & vniuersus totius provincie status innititur, penitus inexpugnabilis & immobilis efficitur. Hæc de Hieremia Propheta testimonium dedit Deus, cum eum veluti Pastorem populo suo destina-ret: *Ecce dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum super omnem terram.* E quibus Domini verbis elicitur, eos qui à Deo ad Ecclesiarum gubernacula & præfecturas diocesium vocati sunt, aut hominum suffragio electi firmos, constantes, robustos, in virtute fundatos, atque instar coarctarum ferream inflexibiles esse oportere. Audite in hanc rem figuras.

Lectulum Salomonis sexaginta fortes ex fortissimis Israel circumvallabant, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Lectulus hic verissima Ecclesiæ imago est, ac duces hi, Prælatum & Episcoporum, coelitus ad Ecclesiam defendendam constitutorum: atque eos è toto Christianorum exercitu seligi oportet, omni nimirum virtutum ac meritum armatura instructissimos, doctissimos æquè ac fortissimos, atque ex toto Ecclesiæ corpore perfectissimos. Esse debent veri quidam Cæsares, veri Hercules, non verò ignavi, aut inertes quidam Theriæ. Dixi, ex fortioribus Israel, quod Prælatos omni fortitudinis genere, paupertate, & gigantea quadam firmitate instructos esse oporteat, quoniam interdum accidit, ut, qui vna virtute defituri sunt, officio suo desint.

Strenuus ille Eleazatus viribus suis ac ro-

bori militari nimium confusus, cum stricto gladio inimicorum agmen perirperet, & subitus Elephantem vndiquaque armatum, ac turrita cum militibus propugnacula tergo gestantem concideret, confusus eius se molem facile sustinere posse, eodem ad terram concidente, oppressus interiit. Accidere id solet ijs qui sollicitè admodum Episcopatus ambiunt, eosque humeris se suis sustinere posse arbitrantur. Si enim humeri nutent & vacillent, si metra eorum exigua sint ac debilia, sub mole oppressi expirent necessum est. Quamobrem quicumque Episcopum agere volunt, meritum lacertis & virtutum robore instructi sint oportet. Cùm in Genesios limine Cherubim flammanti romphæa armatum, ante paradisi ianuam constitutum intueor, veram Episcopi imaginem videre videor. nam ut ille Ecclesiam suam quæ paradysus quædam est, debito modo defendat ac tueatur, Cherubim quidam scientiâ esse debet, ac militis in morem, gladio ancipiti & flammanti verbi Dei romphæa, (quod toties in sacris litteris hoc appellatur nomine, quod trans animas simul & corpora feratur) armari. Vnde David de Apostolis locutus ait: *Gladij ancipites in manibus eorum.*

Potens ille Hebræorum rex Salomon cùm superbū thronum extruxisset, duodecim cum leonibus, non ouibus, ceruis, aut damis, alijsque animalibus timidis, inniti voluit: *Et duodecim Leuunculi stantes super sex gradus, hinc atque inde, non est factum tale opus in vniuersis regnis.* Cùm magnificum hoc opus intus & foris perspicio, per hoc ipsum designatos existimo, eos qui ad onera Ecclesiæ, quæ verè thronus est eius, qui plusquam Salomon, teste Evangelio, subeunda & sustinenda electi sunt; non debere esse oues, ceruas, aut instar damarum fugaces & timidos, sed ad instar leonum validos & magnanimos, & singularis heroicæ cuiusdam constantiæ, atque inter homines, ut Leo inter animalia, virtutibus ac doctrina excellere. Hinc Atheniensium dux Chabrias dicere solebat, se malle exercitum ceruorum duce leone, quàm exercitum leonum duce ceruo. Equidem ut terminis meis inhæream, dico, diocesim vel parochiam quæ brutis & ignorantibus hominibus referta est, cuius ductor & antesignanus sit Leo, in salutis viâ securus & confidentius procedere, quam

Episcopi fortes meritis esse debent.

Gen. 2j

Psal. 149.

3. Reg. 10.

Episcopi leonibus colati.

Chabrias Dux.

quàm eam eul præstitissus aut ceruus ; id est, ineptus, bardus, paulus, nulliusque meriti aut qualitatis.

2. Esd. 4.

Hebræi de Babylonica captiuitate reuersi, cum templum & muros ciuitatis Ierusalem reedificarent, vna quidem manu trullam, altera verò gladium tenebant, vt se contra hostium qui opus impedire conabantur, impetum & insultus tuerentur. Per fabros illos & architectos, Episcopos intelligo: qui vna manu gestare debent malleos ad ædificationem Ecclesie, bona scilicet opera edendo, alia verò gladium, id est, litteras, doctrinam & prædicationem, quò gregem suum defendât, lupos arceant, & hæreses opprimant.

Ezech. 18.

Cum mirabilia illa animalia, quæ Prophetæ ardentia, & quatuor modis ignem euomentia, modò vt scintillas, modò vt carbones ignis, modò instar lampadum, modò instar fulguris coruscantis, describit, accuratius circumquaq; perlustro, & omnium sanctorum Patrum expositiones cõsidero, omnibus ijs relictis etiã illa quæ per eadem animalia quatuor Euang. designari ait, credo per hæc ipsa ad viuum Præsules & Episcopos designari. Scintillæ quippe eorum indicant viuacitatem spiritus, quæ in illis singulari quadam ratione eminere debent; carbones zelum officij, lampades bonum exemplum; fulgur verò diligentiam in Episcopali munere debite explendo: quæ singula ad absolutum Episcopum efformandum magnum afferre momentum putamus.

Onus & dignitas Episcopalis expenditur.

Quin vos ô ambitiosi, qui ad sublimes has dignitates aspiratis, qui non nisi mitra & pedum somnitiatis, hæc interdum in mentem reuocatis? cur non interdum cogitatis, id esse in Ecclesia Episcopum, quod sol in mundo? nam quemadmodum lucidum illud astrum ad totius vniuersi conseruationem semper calet & splendet, suisque influxibus omnia hæc inferiora fouet, ita & Præsulem, ad maiorem Ecclesie vtilitatem, in operibus charitatis, & virtutum exercitijs, feruentem æstuantemque esse oportet. deinde etiam doctrina resplendentem, ac totam diocesim sua agendi ratione sanctaq; conuersatione, velut influxibus quibusdam fouentem. Cur vobis ob oculos non ponitis; quemadmodum firmamentum, quod supra omnes Pla-

netas est, stellis refertum est, quæ nunquam defectum patiuntur; ea verò quæ subitus sunt, vnam tantum stellam habent; ita & Episcopum qui supra seculares & clerum constitutus est, virtutibus velut stellis refertum esse debere: adeo vt, si sæcularis vel Sacerdos aliquis aliquam interdum virtutem demonstrat, ipse plurimas in animo gestare debeat, vt si fieri possit, eæ numero stellas superaret.

In veste summi apud Iudæos Pontificis totus terrarum orbis atque omnes omnino creaturæ efformatæ erant, adeo vt nunquam, nisi vniuersum orbem circum gestando, incederet. Quid figurabant hæc omnia nisi in anima Episcopi, qui per sumum Sacerdotem designatur, omnes omnino quæ reperiri possunt virtutes expressas esse debere, & hoc eum schemate & ornatu nunquam incedere, aut coram populo apparere debere quin mundum quendam virtutum atque adeo totius mundi virtutes humeris gesserit.

Sed iam satis superque in hoc præludij æquore prouecti sumus, qui plura audire, ac veram veri pastoris digni Præsulis, & Episcopi penitus admirabilis imaginem intueri desiderat, ille in S. Martinum in prima ætate militem, mox monachum, ac deinde Episcopum, hodie oculos conijciat: Episcopum inquam in meditullio Gallie huius constitutum, cuius nomen ab vno mundi cardine ad alterum vsque peruasit, & cuius vitam virtutesque totus terrarum orbis obstupescit, semperque, quamdiu hæc machina stabit, obstupescet, cuius denique laudes Ecclesia decantans ait admirabunda: *O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum.* Quæ verba vt pro dignitate expendere possimus, huiusque Episcopi merita digno præconio celebrare, eum instar Prothæi, aut Chamæleontis cuiusdam, omnes sibi facies & colores adaptantis producant, primò vt militem, deinde vt Monachum, deniq; vt Episcopum, atq; ita pro varietate colorum in tres concionem partes distinguam.

Principio igitur, si profusam de diuina clementia erga aliquam vnquam creaturam demonstrauit, sane erga S. Martinum eam profusissimam fuisse dicendum est: etsi magnus ille Deus iuxta Psalmistam mirabilis est in sanctis suis, cõfiteri oportet eum in Martino nostro mirabilem

Sap. 18.
Ezech. 21.

lib.

Ezech.

Psal. 67.
rabilem

quoque quam maximè exitisse. Cum enim propius eum intueor, toties colores & habitum mutantem, faciemque varias induentem figuras, dicere mihi posse videor, quod olim poeta Metamorphosin suam auspiciatus, occinuit.

II. *In noua fert animus mutatas dicere formas.* modo namque eum in castris Iuliani Imp. ut strenuum militem contempior, modo in valtæ solitudinis cauernis, ut pium Monachum, denique in Ecclesia Christi ut Episcopum vigilantissimum. verè igitur nouus quidam Trismegistus nuncupari potest.

443. Cum nouas has metamorphoses & mutationum varietatem in viro hoc perpendo, alterum mihi Paulum delapsam cælo videor intueri, aut saltem magnam inter vtrumque similitudinem. Paulus namque ut sanguinarius quidam miles, spirans minarum & cædis in discipulis Domini feritate vniuerso temporis momento deposita, & ad diuinæ vocis auditum armis exutis, extruculento milite sanctissimus, & honoris ac nominis Christiani sitientissimus Apostolus effectus est. Hic verò videmus Martinum, Romanas sequentem aquilas, & gentilijs imbutum erroribus, cælesti inspirationi obsecundando galeam exuere, cingulum deponere, ac militari se sacramento liberando ad Episcopalem dignitatem promoueri.

12. 1. Ezechiel dum quatuor illa animalia portentosa describit, omnes in admirationem rapit, quæ singula faciem hominis, bouis, aquilæ & leonis habebant: *Similitudo autem vultus eorum facies hominis & facies leonis à dextris ipsorum, quatuor facies autem bouis, à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ, desuper ipsorum quatuor,* sed mirari desinant homines, videant enim hic Martinum, qui vno in corpore omnes has facies & figuras representet. In castris enim & in bello leonis eum faciem habere videbimus, in aula Principis, hominis morati, & aulicis imbuti moribus, in deserto bouis formam induisse, vbi non nisi poenitentiam prædicat: aquilæ verò in Ecclesia, qui nimirum ex ter altius, ad Episcopatum nimirum, quo nullus in Ecclesia locus, aut dignior est, aut eminentior euolauit. Aiunt naturalium rerum indagatores Chamæleontem ex guum animalculum, quod non nisi ex aere viuunt,

omnes sibi colores adsciscere, de cuius rei veritate non vsque adeo mihi constat hoc saltem constat, Martinum nostrum instar Chamæleontis alicuius vixisse, qui nimirum in primæua ætate colorem militis, deinde in virili Monachi, ac postremò Episcopi assumpserit, adeo ut Ianus quidam triiceps ac veluti monstrum quoddam hominis fuisse videatur.

Vt miles, parem vix habuit, verus quidam Martis pullus erat in acie, Hercules quidam in conflictu, & Lucullus in expeditionibus. Nunquam cum hostis in fugam compulsi, aut pauor tergum vertere coegit, nec mortis instantis imago exanimauit: ob strenuitatem ac robur apud Principes carus erat, & magni apud omnes nominis. Deinde quod maiorem adhuc laudem meretur, accedebat ad generositatem illam animi, magnus semper ad bonum instinctus naturæ, & singularis ad timorem Dei propensio: qua incitatus animam virtutibus exornare quæ maximè satagebat.

Sed prima, quam sub lorica eius virtutem S. Martinus intueor, ipsa est virtutum omnium regina ac princeps, caritas, & immensa quædam in pauperes benignitas, cum n. sub signis gregarius adhuc miles ageret, & mendicus quidam nudus & vds eleemosynam ab eo postulari, & aurum aut argentum ei ad manum non esset, nec aliunde suppeteret ad ei succurrendum, arreptam ex humeris chlamydè dissecuit mediam, sibi que partem seruando, alteram mendico magna liberalitate donauit. Quis audiuit vnquam simile quid à quouam factum? O charitatem incomparabilem! liberalitatem verè prodigiam, aut potius prodigiosam? Vos vero quibus castra & castræses exosi, vulgatum illud poetæ amplius dicere nolite: *Nulla salus pira / q. viris qui castra sequuntur* contrarium enim re ipsa Martinus hic ostendit, quippe qui castra adhuc sequens, amplè fidei suæ, pietatis, benignitatis aliarumque virtutum testimonium dedit.

Iphicrates, Atheniensium dux cum olim in plurimorum conuentu de requisitis in absoluto audire differeret, dicebat eum qui commilitonibus suis obstare velleret, & avarum esse debere, & genio indulgentem. Sed iniquum hoc me iudice iudicium est: ac potius barbarum, nec tãto dignum duce, virtutem nimirum

Plut. in Galba.

rum in victorum medio constituere, Martinus enim, qui & inter strenuos milites poterit annumerari, iniquam hanc Iphicratis sententiam mendacij coarguens, penitus contrarium præstitit, ut pote qui voluptatum loco ingenti membra sua macerat inedia, at tantum abest, ut avarus audiat, ut omnia sua in pauperes, etiam vestes liberalissime profundat. Vnde tantum tamen adeoque celebre sibi nomen adeptus est, ut omnium militum summus ac princeps iure, meritoque ac præsertim propter infinitam illam caritatem quæ omnes in admirationem rapit, haberi queat.

Exod. 3.

Hebræorum ductor Moses, cum in medio deserti rubum ardentem, ac penitus inflammatum videret, non parum obstupescens, ac percussus magnam id visionem appellavit: *Vadam et videbo visionem hanc magnam.* Sed maior mea quidem sententia visio, ac longè mirabilius spectaculum in Martino spectandum proponitur, cum nimirum in medio gentilitatis deserto, in ipsis inquam infidelium & ethnicorum castris, novum quendam rubum, lorica velut sentibus oblitum, atque ære minacem, charitate exarsuam, & plenum igne flammaque contemplamur, quo visio quis non merito obstupescat: Ecquis porro ignis, ecquod incendium? quam iucunda visio est, videre militem ense paludamentum dissecantem, ut nuda & argentea pauperis membra contegat? Quis ynquam ab hominum memoria simile quid, aut vidit, aut factum audiuit?

1. Reg. 18.

Tanto affectu Dauidem Iesæum colebat Ionathas Princeps Israël; ut vestibus sese suis aliquando exuerit, quo Dauid eandem indueret. ne quis autem me errare existimet, contextus verba producam, *Inierunt autem Dauid et Ionathas fœdus diligebat enim eum quasi animam suam. Nam expoliavit se Ionathas tunica, qua erat indutus. Et dedit eam Dauid, et reliqua vestimenta sua usque ad gladium. Et arcum suum. fuit hoc reuera magnum magnæ generositatis, atque evidens singularis amicitiae testimonium: sed ipsum Martini nostri factum maiorem adhuc laudem meretur, non enim princeps extitit aut opulentus, ita ut ei abunde suppeteret, quo pauperes sustentaret, sed legionarius miles suo victitans sti-*

pendio: nihilominus tamen tam ingentem charitatem demonstrat, ut proprias vestes exuat, media sese hieme denudet, quo mendico stipem postulanti succurreret. Merito itaque cælum & terra, homines simul & Angeli tantam benignitatem propensionemque in pauperes obstupescant.

Plinius aliisque naturæ mystæ velut prodigiosum quid retulerunt, rupes reperiri, quæ nocte & interdiu flammescant, quales esse ait Plin. lib. 2. cap. 106. montem Chimeram in Lycia, montes Hebræstios, quorum tantus est ardor, nulla ut aqua superinfusa aut pluvia queant restingui, quin & rupes quedam in promontorio Nymphæo esse traditur, quæ adeo exarsuerit, ut ipsam etiam pluviam exsiccat & accendat. Sed maius hic prodigium narrabo. Video namque hoc loco novam quendam petram, æncum scilicet ac ferreum pectus, cor militis, sed quod sanctæ caritatis igne adeo inflammescat, ut nulla valeat ratione extinguere, ut merito illud canticorum h. e. usurpare possimus, *Aqua multa non potuerunt extinguere caritatem. nec flumina obruent illam.* O ignes, o incendium, o ardentes caritatis fornaces, veste se spoliare, & eandem pauperi elargiri!

4. Reg. 1.

Cum magnus Elias igneo in aera curru ab hominum oculis suffolleretur, atque Eliseus qui ipsi ministrabat, subuecto acclamaret, ipse pietate & affectu paterno commotus, pallium ei suum reliquit, ut sui in seruum amoris testimonium daret, factum hoc non in Propheta solum, sed & in milite commendatur, qui caritatis ardore succensus, mendici precibus victus, ac misericordia commotus intrinsecus, ut suum in eum anorem & affectum testatum faceret, media illum chlamyde donavit. An non hoc in milite summam laudem meretur? an non hoc figuratum optime cum figura occidit?

Ioseph Patriarcha cum in domo Idololatæ Putipharis habitaret, & ad impurum se concubitum dominæ importunitate sollicitari cerneret, adeo ut eum veste apprehensum ad facinus, inuitum quodammodo cogeret, ipse castitatis & amoris in harum premio sibi proposito, relicto in manibus eius pallio nudus profugit, & illibatam pudoris florem conseruauit.

Simile quid in Martino intueor; cum enim in aula

in aula Iuliani profani idololatæ adhuc commoraretur, sub eiusque signis militaret, & mundus eum quotidie illicitis amoribus illaqueare fatageret, propriaque eum caro, impudica & lasciuia illa pellex, ad voluptates assidue perurgeret, ut nimirum genio indulgeret, abdomini feruiret, instar bruti viuere, libertati militari habenas laxaret, secumque delicias spectando adulterium committeret, singulis eum momentis pallio vanitatis apprehendens, ipse heroica quadam fortitudine hoc idem pallium deserit, pauperi tradit mundi que pellicis lasciuiam declinans magno eiusdem ludibrio, & insigni vitæ emendatione nudus omnino profugit.

Et quem admodum, quando domus aliqua incendio correpta est, & ignis circumquaque grassando defœuit, omnia eiusdem suppellectilia per fenestras eijciuntur foras, ac deinde per ostium fugitur. Ita quoque sacro caritatis igne, non quidem in aliqua domo, sed in corde Martini exarsuante, omnia ecce per fenestras eijciuntur, per oculos lacrymæ, per os suspiria, ex humeris vestes, ac deinde haud multo post per poenitentiae ianuam effugiendo, in tuto ipse sese collocauit. O factum celeste, ac planè diuinum! O præclarum conuersionis ad Deum exordium! O mirabiles charitatis effectus!

Et quoniam de igne loqui cœpimus, an non certum est, igne aliquo subterraneo in occultis terræ visceribus exarsuante, in solitos & mirabiles quosdam motus, ac violentas concussiones ignis, omnia effringi, comminui, nec prius illum posse quiescere, quàm liberum egressum reperiat, in milite nostro hoc ipsum video contingere; ardens enim & penitus diuinus charitatis ignis mirabili quadam ratione in eius anima cum exarsuaret, quos, bone DEVS, motus, quas concussiones causatur? proponit ei in primis ob oculos horrenda & occulta Dei iudicia, ac vitæ huius pericula: cogit eum chlamydem dissecare: nec prius quiescere poterit, quàm liberum egressum, egressum inquam è mûdo, egressum è vanitatibus, egressum è castris, egressum denique è seipso nanciscatur. An non mirabilis quidam terræ motus est, & mira quadam ruptura, proprias vestes lacerare, easque in pauperes distribuere?

Supplement. Bessai.

Cùm Deus in monte Sinai in figura ignis descenderet, totus circumquaque mons fumo & igne oppletus erat, & calidos quosdam vapores non secus atque accensa quædam fornax exhalabat. Cùm militem Martinum videbitis, idem vos videre exstimabitis, eum enim Deus in specie ignis, caritatis intelligo, super hunc mundanum, Martinum, ac bonitatis montem descenderet, omnia statim fumo opplentur, superfluitates euaporant, ambitiones abeunt, mundi honor dissipatur, inanis gloria, vitæ huius delicia, amor proprius, cogitationes seculi, diuinarum appetitus, & rerum temporalium desiderium velut in fumum euanescent. Videte enim ut se exuat, quo pauperes induat, imitatur scilicet eum, cuius se postmodum discipulum profitebitur, & quem deinde ut magistrum sequetur. Christus namque prius quàm crucem conscenderet, ad eius pedem vestimenta reliquit, ac nudus in crucem actus est, Miles hic vestigijs se ducis conformare, eius signa sequi, & ad crucem Euangelij euolare gestiens, suas etiam vestes exiit, & chlamydem tradidit mendico, ut nudus ac veluti generosus rerum temporalium contemptor, poenitentiae Caluariam conscenderet, in qua ipsi mundus & ipse mundus ad imitationem Pauli crucifigeretur.

Abraham Patriarcha montem conscendens ad Filium Isaac immolandum, asinas, seruos, & quidquid secum asportauerat, ad montis radicem reliquit, & solus, vna manu ignem, altera gladium gestando, montem conscendit. Modò animum velitis aduertere, idem omnino in pugile nostro videbitis, recta namque ad poenitentiam montem properas, Deo seipsum in sacrificium, de quo loquitur Psalmographus: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*: vel quod innuit Apostolus dum ait: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs, oblaturos pompam vestimentorum, & seruorum comitatum infernè relinquit, castris se proripit, ut ad perfectionem, ignem caritatis sinistra, dextra verò gladium, quo chlamydem dissecet gestando, ascendat. O strenuum bellatore mûdo generosum pugilem! o verè nobilem militem! vel, ut Ecclesiæ verbis exclamem: O virum ineffabilem, nec labore vitium, nec morte vincendum!*

R III S C d

111.
S. Martinus
ex milite
factus est
Monachus

Sed quoniam iam ad alterum concionis membrum devenimus, alio quoque eum schemate in scenam producemus. Quem enim paulo ante equo insidentem, in medio castrorum, in ipsa acie, iuxta Imperatores, circumsecus armatum vidistis, eum ipsum obsecro videte iam in humilem monachum commutatam. Induit iam ecce cilicium, solitoricæ trilicis, flagra & virgas gladii manu vibrat, cucullum loco galeæ, & scapulare loco fasciæ humeralis assumit. Heu quantum mutatus ab illo Hectore! ô militem exarmatum? Ecquænam illa subita metamorphosis! Videte nimirum fulmen illud belli, honestis genitum parentibus? palatio Principum destinatum, solitudines ambientem, antra incolentem, cum bestiis commorantem? an non admirabilis quædam rerum mutatio! illum, quem paulo ante inter milites, omnibus gratum, inter magnos duces magnam, Principibus carum conspeximus; Religiosum iam, humilem, à mundo penitus abstractum, honores fugientem, vili habitu amictum inedia corpus macerantem, pauperibus ministrantem, leprolos exosculantem, & innumera alia pietatis humilitatisque opera exercentem e eruite? O pauper humilitas! ô humilis paupertas! ô mira mutatio dextra Excelli!

1. Reg. 17.

Non prius potuit Philistæorum ille terror, & Israelitarum decus David, Goliadam Israeli insulantem expugnare, quam regis exuviis exutus, tunicam pastoritiam indueret, pedum pastorale & lapides torrentis assumeret; sed hac armatura instructus facili eum prostravit, victoriamque de eo consecutus est; Martinus quoque noster ingentem illum Goliath, mundum intelligo, qui hominibus quotidie insultat, armis bellicis, toga aurea, vesteque splendida indutus, prosternere non potuit; sed habitu humilitatis & veste religiosi assumpta, flagellis scilicet fudæ loco fungentibus & austeritatibus lapideum, facili illum negotio prosterneret, eiusque victor euadet. Hinc factum est ut habitum mutarit, & quidquid ad humilitatem & paupertatem spectaret, assumpserit; que verò ad fastum & insolentiam tenderent, procul à se ut malorum inuicimenta reiecerit. Quid iam nos vos quicumque sub hoc mun-

do stipendia mercis generosum militis huius factum ad pietatem inuitabit! subita hæc & quidem in melius conuersio an non omnibus vobis lachrymas abundanter excutiet?

David Rex cum palatio & omnibus suis derelictis nudis pedibus nudatoque vertice, oculisque lachrymas effluentibus in desertum secederet, ut minas & insolentiam Absalom in patrem insurgentis declinaret; omnis eum nobilitas, atque vniuersa ciuitatis multitudo, amaritudinis ac cordis tacta intrinsecus, & Regis sui casu ingemiscens, suspirijs & lachrymis inualefcentibus, commitabatur: Quis igitur adeo ferreus & immitis futurus est qui visohodie validum illum bellatorem, legionibus, castris, aula, principum amicitia, ac que omni sociorum consuetudine derelicta nudipedem & lacrymabundum in desertum ac solitudinem secedere, quo contumacis, ac perfidi mundi furoris sese subtrahat: ad compatiendum exciteretur, ac tam acerba & tristis rei intuitu totus in lachrymas non resoluatur!

Sed hem cum militem hunc iam non militem considero, cum arma deposita, vexilla composita, & triste hoc mutationis schema inueor, facile perspicio mundum iam in eo deuietum ac triumphatum esse, & Christum longè lateque in anima eius dominari. Quando enim Princeps aliquis aut miles magni nominis ad sepulchrum deferretur, signa militaria per terram trahi, milites pulla indutos veste luctum præ se ferre cernimus, tympana atro circumamicta velamine lugubrem & querulum sonum edunt, funiculi extincti sunt, nobilitatis insignia tristi panno velantur, parietes atrati lugeant, atque omnia nescio quam luctus, & tristitiæ imaginem induisse videntur. Ita quoque cum nihil hunc nostrum, aliud schema assumpsisse, luctum induisse, corporis eius tympanum lugul rem sonum edere, funiculos superbiæ extinctos, vanitatis insignia deposita, omnes inanitates ac superfluitates recitas, atque omnia apud eum luctu & mœrore plena conspicio; certissime colligo, magnū illum tyrannū mūdū mundū inquā, exspirasse, hoc eius funus esse, omnia que illi sunt in extincta, omnesque vanitates eius terræ mādari.

Purputati Ben-adad Regis Syriæ cum 3. Reg. 20.
Regem

Regem suum bello fractum & fufum vident, saccos induti & laqueos collo gestantes ad Achab regem Israel quem oppugnaverant, venere, veniam commissorum ac misericordiam postulant. Simile quid in mutatione militis nostri intueor. Videns enim mundi huius tyrannum prostratum, atque omnes vanitatis illius manipulos fuga distractos, cilicio & sacco ecce indutus, cuculum gectans & lacrymabundus ad Christum sese confert, quem in gentilitate & idololatria existens oppugnaverat, veniamq; implorans, peccatorum indulgentiam, animam vitam ac salutem consequitur.

Et sane cum repentinam illam mutationem perpendo, cum eum arma deponentem, militare cingulum exuentem, castris sese subducentem, ac Principibus valentem cerno ut mundi pericula declinando velut in securo portu res suas collocaret, alterum quendam Biantem mihi ob oculos posui: um exilimo, nudum se ex vrbis incensa proripientem, nihil praeter scientiae suae supellectilem secum ferentem, casumq; suum aequo animo ferentem, ac dicentem: *Omnia mea mecum porto*. Videre quoque videor secundum Loth e Sodoma fugientem, ut se incendio eripiat, & motes iubere Deo petentem. Videre deniq; videor novum quemdam Noachum, qui perpetuae damnationis diluuium veritus, ad euitandos fluctus & naufragium, in arcam poenitentiae se coniecit.

Erro, erro, Auditores; non est hoc gloriose Martine, non est hoc ex habitu, namque tuo, tuaq; agendi ratione aliud quid longè sublimius elicio. Cum enim te agros peragrantes conspicio, ligna praecedentem, in solitudine pijs operibus incumbentem, cum siluarum abdita ad verborum tuorum sonitum audio resonantia ac poenitentiae tuae rigorem contemplor, novum te Matthiam esse arbitror, qui mala quibus Iudaei miserimè affligebantur, & abominations quae Ierosolymis publice fiebant, intuitus, aegerimeque ferens patrias leges pessundari, ac tantis calamitatibus ingemiscens, in civitatem Modin se recepit, ad quem plures quotidie legis patriae amulatores confuebant. Videris quin etiam novus Elias esse, qui ut rabiem & truculentiam Iezabelis declinaret

vibes deserit, in horridam quamdam solitudinem secedit, super duram membra extendit, ac pane submeritio sese sustentat, in qua Angelorum consortio, & filiorum Prophetarum alloquio saepenumero fuit recreatus. Denique, mihi persuadeo secundum me Moysen cernere, qui plurimorum Religiosorum velut Israelitarum, agmen ducens, mundo, cuius figuram gerebat Rexille Amorrhoeorum, praecelaram hanc legationem destinasti. *Obsecro ut transire nobis liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos.*

Sed dic mihi Martine, quam de causa è mundo secedis? quid tantone te odio mundum prosequi? itane exolum esse? Audire eminus videor vocem quamdam dicentem. Exiit mudo, quod nihil tuti contineat, quod latrocinij & praedonibus infamis sit, quod sicarijs seateat, denique quod vniuersa varijs in eodem periculis exposita sint. Adam quippe in eo iustitiam originalem perdidit, Abel occisus est, vndis Pharaon submersus, & alij innumeri miserè periire, ut & ipsi Angeli vix tuti & immunes fuerint, ipse quin etiam redemptor noster Iesus eius se fallacis expedire, aut eius insidijs vitam tutus traducere nequaquam potuerit. Sed hem, aliud quidpiam ex alia parte per solitudinis inuia & inaccessa audire mihi videor; vocem scilicet poenitentis ore prolatum, quam hic, quantum ex sonitu paululum remotiore colligo, exprimere conabor.

Iam vale o inmundum munde, valete diuitiae, valete deliciae, valeant inquam inanes, ac nimium fragiles voluptates. Iterum vale, o munde infelix, perfide, fallax, vaser, fugax, mango, Iuda proditore nequior atq; infinitis partibus deterior: qui nimirum mundanis per honores, ac voluptates tuas oscula prabendo, eosdem ad crucem damnationemque perpetuam trahis, ac daemonebus tradis.

Proh quanta eius est infelicitas infelix munde, qui te sequi desiderat! & quanta tua perfidia est ac vastitatis! Similem te dico Naamano Syro, lepra cooperto; huius naq; munera cum Giezi Elizaei puer accepisset, 4 Reg. 3o toto statim corpore lepra deterrima fuit in-

Rrrr 2

fectus

Nam, 26

IV.

4 Reg. 3o

fectus. Superbis quidem ac diuitias tuas iactas, sed scates lepræ, quin & omnes qui tibi seruiunt, deque tuis muneribus participant, tuæ quoque lepræ contagio coinquinantur.

Exod. 14.

Repræsentas mihi & sacrilege mare illud rubrum, rubrum inquam sanguine, cædibus & insigni quadam crudelitate purpurissans. Submergis & deuoras eos, qui ad instar Aegyptiorum vada tua tentare gestiunt. (illi namque ab undis celesterrimè absorpti descenderunt in profundum sicut lapis) veros autem Iraelitas, qui omnia sua in Aegypto reliquere, sicco pede & incolumes traducis, & in optatum litus sospites sistis.

4. Reg. 2.

Munde scelestæ & pellax, crediderim haud dubiè te esse urbem illam Iericho, idolorum cultu infamem, in limine terræ Chanaan sitam, de qua olim Helizæo dictum est : *Ecco habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse Domine perspicias, sed aqua pessima sunt, & terra sterilis* : cū enim instar ciuitatis alicuius extructa sis, situs quidem tuus hominū oculis aridet, sed voluptatum tuarum aquæ pessimæ sunt, & cū à te discedendum est, sterilitatem quandam & siccitatem solum tuum demonstrat.

Docebat olim Isocrates Atheniensem ciuitatem perpulchram esse & ad ambuladum per accommodam, ad incolendum verò difficilem ac magnopere periculosam. Id ipsum de te & munde quid impediatur dicere ! amœnum quidem est ac iucundum in te deambulare, sed cheu quantum discriminis sibi accersunt ij, quos diutius in te permanere ac stabilem in te sedem figere delectat ! Vale igitur perfide, vale scelestæ, vale in æternum vale : iam te fugio, te desero, te derelinquo, te abominor, ac nihil in posterum quod tuum sit aut habere aut desiderare cupio.

Gen. 24.

Eheu Christiani cū lugubres hæc voces, ac tristem illam echo per vastam solitudinem resonantem audio, audire videor vocem Baræ Regis Sodomorum, qua Patriarchâ Abraham allocutus est : *Da mihi animas, cetera tolle tibi*, quasi diceret : Sine queso animâ fidele Deo obsequiū exhibere : ac res tuas tibi habe diuitias, delicias, risus & iocos tibi tolle. Sine me inedia corpuseulū hoc macerare, austeritatem induere, sine me animæ salutem in-

cumbere, & honores, dignitates, splendorem, fastus, tuasq; inanias ac vanitates tibi serua.

Ad hæc quando eum è mundo se proripientem contempior, existimo nos tacita quadam ratione ad imitandum incitari, atque cum D. Bernardo exclamandum : *Fugite de Babylone & saluate animas vestras*. Et eum, monasterium ingrediendo, omnibus ijs applausisse eorumq; propositum commedasse, qui sæculo relicto monasticam vitam profitentur; diuitias denique abiiciendo, eos tacite coarguisse, qui erga eandem perditè animis afficiuntur.

Menander quidam Poëta dicere solebat, satius esse pauperem in terra viuere, quàm diuitem mari sese committere. At Martinus re ipsa hodie religionem ingrediendo, ostendit multò satius & securius esse, in monasterio pauperem, ac solitarium in eremo procul ab hominum cōspectu degere, quàm diuitem & opulentum in vasto mundi huius mari nauigare. Quod fecisse mihi videtur sanctus ille Rex, ac Propheta Dauid, qui licet ad regiam dignitatem euectus esset, opes tamen ac regnum paupertati postponebat, dicens : *Elegi abiectus esse in domo Domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum*. Addamus & aliquid ex historijs gentilium.

Alexander Macedonum Rex cum vitam & agendi rationem Diogenis Cynici, (qui quidquid in mundo erat, contemnebat, & ut plurimum in dolio commorabatur) intuitus esset, & ab eo quæsisset, num quidnam ab eo peteret; ille respōdisset, aliud nihil se petere, quàm ne sibi apertanti officeret ac non nihil retrocederet, qui nimirum corpore suo vmbra quandam induceret : Rex tam heroicum viri responsum demiratus, ait, se, nisi Alexander esset, Diogenem esse velle. Ad huius imitationem dico mundanos, si delicias & voluptates, quæ in monasterijs reperiuntur perspectas haberent, ac scirent quanta Religiosorum sit felicitas ac beatitudo, qui nimirum in corporeo hoc vase voluntatis, aliud nihil à mundo efflagitant, quàm ac solis iustitiæ lumen impediatur; felicitati eorum inuidentes, ad eandem quietem aspiraturos esse.

Moyfes cum ad sublimes honorum gradus in aula

in aula Regis Pharaonis promoueri potuisset
supraque omnes Aegypti principes constitui,
maluit in desertum secedere, mare rubrum
transire, cumque populo Dei varijs tribula-
tionibus & ærumnis inuolui, quàm regio
se prognatum sanguine, aut Pharaonis ne-
potem mentiri. Vnde Apostolus ad Hebre-
os ait: *Moyse grandis factus negauit se esse fi-
lium filia Pharaonis magis eligens affigi cum
populo Dei, quàm temporalis peccati habere
iucunditatem, maiores diuitias astimans the-
sauris Aegyptiorum improperium Christi.* fuit
hoc, Auditores, velut figura & typus, quo do-
cemur multo esse melius ac laudabilius, in
monasteriorum se recessu abdere, votis se
monasticis obstringere, paupertatem profi-
teri, rigori & poenitentia inter Dei seruos
quotidie assuescere, quàm ad summum ho-
norum fastigium in mundo promoueri, in
eiusque regno summum imperium ad-
pisci.

Apostolorum Princeps Petrus in monte
Thabar constitutus (qui locus erat desertus
& incultus) tanto repente gaudio perfusus
fuit, vt omnium quæ in mundo vel habebat
vel vnquam viderat oblitus exclamarit: *Bon-
num est nos hic esse, faciamus hic tria taberna-
cula.* Mons hic, nisi iudicans fallat, Religio-
nis imaginem geret at, in qua animæ trans-
figurantur: quam cum semel ascenderint,
mirum dictu quibus consolationibus, ac vo-
luptatibus perfundantur, quas delicias & iu-
cunditates experiantur. adeo vt præ gaudij
abundantia, oblitæ quidquid est mundi, ex-
clamare compellantur: *Bonum est nos hic esse,*
ac d' fertè confiteri, illic habitantium sortem
esse & felicissimam & inuidèdam. Amplius
eiusce rei Martinus hodie testimonium da-
bit, qui iucundissimâ hâc quietem & dulcem
spiritus tranquillitatem bellicis tumultibus,
regnum gratiæ, imperatorisque fauori ante-
ponit.

Ita portò sit ô religiosi, vt semper in tu-
to viuatis, procul à procellis & turbinibus
sæculi: & semper extra discrimina constituti
nec aduersis casibus expositi, vt vos, percun-
tibus, qui mundum frequentant, saluimini.
Superbi enim Amani laqueovità finiunt, vos
verò humiles Mardochei discrimine libera-
mini, & Regi ac Principi vestro perfamiliares

reddimini: diuites illi epulones, qui bysso
ac purpura vestiuntur, qui splendide ac regi-
ficè epulantur, ad infernale barathrum de-
merguntur, & vos pauperes Lazari rectà ad
coelum tenditis, Angelorum manibus sub-
uecti.

Nabuzardam Princeps militiae regis Na-
buchodonosor (qui Ierem. in libertatem as-
sertum in Iudæam abire permisit) in Ieroso-
lymorum excidio, omnes principes & ma-
gnates vinculis & ferro grauatos, captiuos in
Chaldæam abduxit, sed vilem plebeculam
ac fæces populi in Iudæa reliquit. Allegoriæ
huius laruam auferens, ipsumque mysteriū
propius, vt est, intus opinor hic denotari, in
mundi excidio & euerfione splendidos & o-
pulentos ab humani generis hoste Satana,
plurimum in infernalia ergastula rapi, pau-
peres verò spiritu, quales haud dubiè Reli-
giosi sunt (dicitur enim in Euangelio, *Bea-
ti pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum
caelorum*) immunes & intactos relinqui, &
quietos in cellulis permanere, atque inde
rectà ad æternam beatitudinem proficisci.
Quid dicam amplius?

Dicam in omnium rerum creatione (quod
notatu dignum est) ingentia & vasta anima-
lia nulla à domino benedictionem videri
consecuta: sed auiculas atq; omnia volati-
lia cæli eandem obtinuisse, per hæc solitari-
os, eremicolas, religiosos; per illa verò mun-
danos apparet designari, vnū signum est æ-
probationis, diuitibus scilicet & magnatibus
alterum autem prædestinationis, Religiosis
scilicet ac pauperibus.

Hæc omnia animo cum volueres Martine,
mundum relinquere, & in desertum te con-
ferre compulsus es, vbi admirabilis ac pla-
ne diuinus effectus es sanctitateque eximius.
Nunquam enim tantum tibi tamq; celebre
nomen parere potuit militaris gloria, quan-
tum solitudo & antra pepererunt, cum
Religionem ingressus æternum incolui-
sti.

Omnis Oriens, Aegyptus, Thebais, terra
Mempheos, omnia circumquaque deserta,
& intus in Oriente solitudines vitam &
sanctitatem vnus Martini, qui in Occiden-
te fulgebat, admirabantur, & prædicabant:
Pauli, Antonij, Mecharij, Euagrij, Hi-
lari-

In vita S.
Martini:

S. Martini
miracula.

lariones, Serapiones, alijque plurimi Anachoretæ tum sanctitate admirabiles, tum miraculis celebres, Martinum velut oraculum suspiciebant. Testem huius rei habeo Sulpitium Seuerum, è quo priora hæc hausi, qui quæ in ta narrationem suam concludit: *Ego quam diu vitam & sapiam. Egypti Monachos prædicabo, laudabo Anachoretas, mirabor Eremitas, Martinum semper excipiam, non ego illi quempiam audebo Monachorum certè non Episcoporum quempiam comparare.*

Et verè quidem meo iudicio. Quis enim vnquam plura edidit miracula in mundo, quàm ille in deserto. Vestra mihi venia nõnulla hic commemorare liceat, ac breuiter & summam eorum aliqua perstringere, vnde euidenter appareat, quàm admirabilis vita eius extiterit, quàmque præclara in solitudine opera præstitit. Pluribus cæcis visum, surdis auditum reddidit, leprosos osculando mūdauit, paralyticis membrorum vsu restituit. O paradoxa! audite maiora, magisque admiranda, diabolos fugauit, Angelorum sæpius visione fuit recreatus, futura prædixit, ac tres mortuos ad vitam reuocauit. An plura ipsi præstitere Apostoli? an maiora ipse Sanctorum omnium Dominus Christus? Exclamem igitur verè: *O virum ineffabilem nec labore victum, nec morte vincendum!* sed mutemus iam cursum, & sinus in alium ventum laxemus.

VI.

Vidimus iam heroica militis gesta, vidimus miracula, quæ edidit factus monachus, videre iam restat, qualem vitam duxerit factus Episcopus. Ecce cum Martinus noster latitare satageret, in petris durissimis membra exsanguia reclinaret, cauernas incoleret, ac magna austeritate corpus arderet, extremaque inedia maceraret, cœlesti sine dubio monitu ad mundum redire compellitur, ac Turonensis Ecclesiæ summi inter omnes Gallicæ nominis gubernacula capessere. Renouatum hic video, quod L. Ciennato olim factum narrant historici: hic enim cum vitæ priuati desiderio, vrbe se subduxisset, & honoribus abdicatis ruri in otio vitam ageret, nihil minus opinatus ab aratro & stiuâ ad dictaturam euocatur, qui *etiam* alloquin turbis anteferebat. Simile

Palat. li. 4.
cap. 40

quid in Martino nostro videre videor, cum enim procul à mundi tumultibus seceret, firmiter secum statuisset, quietam vitam ducere, & sæculi honores arbitratus esset vt stercora; subito ecce legati cœlitus, vt credendum est, missi, ad eum in cauernis latitantem venere, qui insulam ei & pedum offerunt, atque Episcopum electum denuntiant: qua dignitate vix maior in Ecclesia inueniri potest. Exijt igitur è solitudine & ad vrbes se recepit.

Cerui, vt naturalium rerum scriptores perhibent, in publicum se dare amissis cornibus non audent, sed speluncis abditæ lucem fugiunt, ac diletescunt; at mox vt eadem denuo excreescere sentiunt, per agros euagantur, & montes & plana peragunt. Humilis hic Monachus cerua timidior cum longo temporis spatio, amoris diuini cornibus amissis, in mundo esset commemoratus, in publico apparere non audebat, sed in speluncis locisque desertis latitans, honores & dignitates subterfugebat. At cum eadem recuperasset gratiaque cœlesti atque omni virtutum munimine sese armatum cerneret in publicum prodir, lucem intuetur, vrbes ingreditur, & luculentum sane Episcopatum in Ecclesia regendum suscipit.

Fortur animalium Rex leo nunquam de nocte dormire in cauernis, sed in medijs viarum, quippe qui naturali robori plurimè in confidat, aut nullum proflus animal reformidet. Hanc generositatem inter omnes religiosos ac Monachos etiam Martinus demonstrauit, sui que animi verè heroici amplissimum dedit testimonium; nam instar leonis alicuius, deserta & dumosa derelinquens, dum alij in iisdem latitantes perseuerant, in latissimas mundi vias se coniecit, vrbes adiit, cum hominibus & agere & conuersari incepit, atque onus Episcopale in humeros suscepit. Videte eum igitur hodie, vt Turonensibus præsit, vt mitram capite gestet.

Hodie igitur tempus illud aduenit, quo præclara illa lucerna, quæ tanto tempore in speluncis abditæ delituerat, super Ecclesiæ candelabrum posita est, vt omnes circūquaque prouinciæ lumine suo irradiaret, prout in Euangelio dicitur: *Nemo accendit*

Luc. 11. *condit lucernam, & ponis eam sub modio, sed super candelabrum.*

Hodie scilicet impletum dicere possumus, quod in Isaia legimus: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.* Turonensis enim populus qui ambulabat in tenebris ignorantiae, vidit subito lucem magnam, lucem inquam virtutis, & scientiae, lucem admirabilem. De Ioane Domini praecursore olim dictum est: *Erat lucerna ardens & lucens.* Sed multo aequius de magno Martino dicendum est: fuit enim lucerna ardens caritate, & honestae vitae conuersione lucens.

Hem quam fax! ecquis sol inter omnes Episcopos! Non sectabatur aulas Regum, non delectabatur canibus, non condebat opes, bona Ecclesiae non dilapidabat, sed semper egenus, semper inops vixit, utque alios loquaces redderet, seipsum exinanivit, adeo ut senior factus ad tantam inopiam redactus sit (quamvis octoginta & sex annis vixerit, atque opulentum illum Turonensem Episcopatum triginta sex exierit.) ut in cineribus, lecto dum caret, ei fuerit moriendum, atque in extremae paupertatis suae testimonium, in mortis constitutus articulo dixerit: *Non decet Christianum hominem nisi in cinere mori.* Unde Bernardus: *Pauper verè fuit Marinus, ueste sordidus, cruce incultus, facie dispicibilis, qua in Episcopatu ferè non mutatur.*

Fama est Pontificem quendam Romanum (equidem Pium V. esse crediderim) in vitima aetate dicere solitum, pauper fui Episcopus, egenus Cardinalis, & Mendicus Papa: at melius hoc & verius de Martino nostro dici potuisset. Pauper enim fuit dum militiam sequeretur, ita ut obulum quem in pauperes erogaret, non haberet, mediam chlamyde dare coactus, pauperior multo in statu monastico, at pauperimus in amplissimo Episcopatu.

Non est porro necesse o Græci, Epaminonda Thebanorum Ducis paupertatem tantopere vos demirari, cæcis in domo, licet rerum gestarum gloria inter plurimos duces celebris extitisset, præter militarem lanceam nihil repperit fuit, ut de publico ei ætario

funus adornari necesse fuerit, aut Lysandri inopia a deo efferre. Hic enim cum Athenienses prælio superasset, & optimam prædā retulisset, in tanta tamen inopia mortuus est, nihil ut pecuniatum à morte reliquerit: adeo ut generi filias eius, quod nullam adirent hereditatem, repudiassent, nisi publico id decreto magistratus fieri vetuisset.

Definite admirari Romani Valerium Publicolam, qui Regio Imperio propter nimiam Tarquinij superbiam finito, consulatus initium cum Iunio Bruto auspiciatus est, ac tres postea consulatus populo Romano acceptissimos gessit: interim fastorum illud columnam patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente decessit, ideoque publica pecunia ducta sunt.

Hic enim quid magis admirandum videbitis, cōtemplamini hic nouum Lysandrum, nouum Publicolam, nouum Epaminondam, contemplamini inquam Ecclesiae Principem Martinum, qui tametsi tam opimum sacerdotium tanto tempore possedisset, adeo pauper & inops ex hac vita decessit, ut in emeribus eum expirare necesse fuerit. O paupertatem extremam! o inopiam inauditam!

Alciatus cum verum paupertatis emblemata cuperet exprimere, Biantem pinxit hoc addito logio: *Omnia mea mecum porto,* at qui perfectiorem & absolutiorem eiusdem imaginem videre desiderat, Martinum nostrum intueatur.

Ita namque vera paupertatis imago dici poterit, qui nimirum pauper fuit miles, pauper Monachus, pauper quin etiam Episcopus, pauper quidem facultatibus, at virtutibus opulentus, ac præsertim feruente animarum iuuandarum desiderio, Ecclesiae commodorum promouendorum studio, & huiusmodi rerum arduarum ad Dei gloriam perpetratione. Quod ad oculum iam demonstrabo.

Dum enim æger ad mortem, ac lecto defixus decumberet, & hinc commissi sibi populi salutem & commoda ob oculos poneret, illinc verò oneris sibi crediti grauitatem in mentem reuocaret, zelo animarum prædominante atque oculis in caelum sublatis, Dominum orauit, dicens: *Domine si adhuc populo tuo sum necessarius non recuso laborem.* perinde ac si dixisset, si operam meam Ecclesiae tuae haecenus

Valerius lib. 44.

Paupertatis Emblemata.

VII
Zelus animarum in S. Martino.

impensam Domine, eidem adhuc necessariam iudicas, ac videat tibi gregi adhuc verbo & exemplo posse prodesse non recuso, statue de me ipso quod visum fuerit, paradisum mihi adhuc conclude, introitum denega; viuere me permitte, equidem ad laborem me accingam, molestias non subterfugiam; modo longior vita mea in populi mei salutem, atq; in nominis tui gloriam redundet. O facies amoris! o ardēs incendium! vnum ecce quodammodo pedem in cælo habet, & retrahit, vt Ecclesiæ suæ adhuc prodesse atque animabus succurrere queat.

Gen. 7.

Si quis tibi o Noë, postquam quadraginta diebus & noctibus diluuij procellas sustinueras, & iam in Armeniæ montibus, velut in portu tutissimo hæreres, si quis, inquam, tum dixisset, esse tibi diutius adhuc in mari fluctuandum, ac nouū diluuium expectandum, quid obsecro egisses? an non graue fuisset eandem iterum fortunam experiri, & non secus ac prius iisdem tempestatibus iactari? Et ecce Martinus octoginta licet annis per mundi huius breuia ac syrtis nauigasset, tribulationum procellis variè quotidie iactatus, & grauissimarum afflictionum ventis agitatus, ac salutis portum iam iam esset intraturus, graue tamen non duxit, in tristi hoc oceano diutius fluctuare, vitæque huius navigationem longius adhuc producere: sed vltro heroica quadam constantia exclamat: *Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.*

Psal. 119.

Dauid licet ad regiam dignitatem & sceptrum Iuda effectus esset, lauteq; ac splendide viueret, ægerrimè tamen ferebat hanc sibi vitam produci, adeo vt sæpius de die ingeminarer: *Hæc mihi quia incolatus meus prolongatus est*: Noster autem Præsul è deserto profectus, poenitentia assuetus, in austeritatibus educatus, solo sacco indutus, ieiunijs corpus macerans, ac vitam ærumnis afflictionibusque plenissimam ducens, libenter eam sibi vult prolongari; vltro quin etiam sese offert, vt eadem differatur, & cœlesti gaudio ad tempus carere desiderat, ne suam eommissus grex opem à morte desideraret.

Apostolus Paulus, cuius tantus erat zelus, vt sæpè de se diceret, nullū tormentum, aut supplicium posse reperiri, quod eum à diui-

no posset amore auertere, nec ipsam quin etiam mortem, quæ tamen plurimos de statu mētis deturbat ac percellit, adeo tamen vitæ huius tædio afficiebatur, vt ærumnis ac difficultatibus oppressus, sæpius inclamaret: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius*. Eodem modo & Iob persecutionibus circumuallatus, mortem exoptauit, adeo vt ipsa ei vita mors quædam esset, & non quæreret, nisi eadem quàm breuissimè finiri, dicens: *Tædet animam meam vita mea*. Quid duo illi viri sanctitate noti, quibusdam grauaminibus oppressi, ita hanc vitam perosi sunt, vt eos viuere tædeat; & Martinus, quamuis plurimas in vita sua molestias subierit, ac labores propemodum infinitos non defatigatur, nec graue putat, eandem adhuc proferri, sed hilariter ingeminat: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.*

Rom. 7.

Iob. 10.

Bernardus non minus etiam admirabilis, tum propter liberos doctrinam ac pietatem singularem spirantes, tum etiam propter vitam sanctissimè transactam apud omnes celebris, hanc Martini constantiam demiratus, ad Angelos orationem conuertit: *O Angeli, magna est vestra obedientia, sed pace vestra dixerim, nescio an inueniatur in vobis quisquam paratus, in tale ministerium mitti, in quo necesse habebat, non videre faciem patris? vni tamen Martino in hoc concedatis, necesse est.*

Magna profectò fuit constantia, & heroici cuiusdam animi iudicium, cum Princeps Apostolorū Petrus omnibus rebus in mundo derelictis Domino diceret: *Ecco nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. sed cum in monte Thabor Christi transfigurationi interessel, vnica tantum cœlestis gloria guttula degustata, mundū pertæsus, ad eundem reuerti recusat, & ait: *Bonum est nos hic esse, quasi diceret: Mori malle Domine, quam vel pedem hinc mouere, atque omnia potius delinquere, quàm ingenti hac voluptate etiam vel paululum priuari, quàm ad mundum denuo reuerti*. Non sic Martinus, non sic, sed cum iam in foribus eius quodammodo gloriæ esset, ad mundum redire non recusat, turbulenti maris procellas iterum vult experiri, ac de nouo se naufragio exponere.

Matt. 19.

Magnus

Magnus ille Ionas, quem Hebraei ex traditione viduae Sareptanae filium ab Elia ad vitam reuocatum esse docent, cum maris tempestatem ac ventorum turbines expectus esset, maluit hinc morte discedere, quam eandem rursus fortunam & insidiarum maris truculentiam denuo subire, ait enim: *Et nunc Domine, tolle quasi animam meam à me, quia melior est mihi mors, quam vita.* Quid ais Iona? quid conquereris? Alia, mihi credite, longè mens fuit Martino. Cum enim iam veluti in portu esset, iterum desiderat mare descendere, ventosq; & fluctus vitæ huius exhibendo, diutius in eadem agitari.

Elias, etiam Propheta, cum atroces Iezabelis persecutiones, eiusq; rabiem declinans, in solitudinem se contulisset, veritus ne eandem iterum fortunam subire cogeretur, sublatis ad Deum manibus rogabat, ne se diutius vitæ huius ærumnis confici pateretur, dicens: *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam.* Quid metuis Elia? an impiæ mulieris rabies & furor ita te percellunt, vt mortem exoptes, an eiusdem crudelitatis timor vitæ tibi tædium ingerit? Ecce gregarius quamquam miles, quem tanto tempore tamq; varijs insidijs, impia illa Iezabel, id est, caro, & crudelis Achab, id est, mundus & crudelis tyrannus, id est, diabolus persecuti sunt, viuere non detrectat, sed mortem sibi differri postulat, & ipsidem quin etiam insultare præsumit.

Generosus & validus miles ille dicendus est, qui postquam sæpè hostium cuneos perfregit, plurimos ietus excepit, fumum balistarum vidit, innumera vulnera accepit, cum iam receptui canitur, arma resumere, hostem denuo adoriri, & prælium quoquo modo reintegrare præseuere desiderat. Ad eundem modum validus quoque Christi ille miles dici potest, qui postquam tot pericula in mundi huius conflictu pertulit, & tot cruenta certamina solus sustinuit, cum iam classicum audit, esse sibi ex hac vita descendendum, animo resumpto iterum in prælium cupit descendere, certamina experiri, nouis caput periculis obiectare. Dicite Auditores num simile quid vos vel audisse vel vidisse meministis?

Quamobrem Christiani hinc viri animum
Supplement. Bessæ.

mecum obstupescite, ingentem hunc zelum celebrate, & luculentas hæc virtutes dignis mecum encomijs extollite: Videte inquam mirabiles vitæ eius metamorphoses in primis nouam hanc militis conuersionem, videte deinde piæ Monachi conuersionem, denique virtutes Episcopales dispicite. Videte namque eum, vt militem, vt Monachum, vt Episcopum, & iudicabit, nullū vaquam ei parem in tribus hæc vitæ generibus extitisse. Quare ad oranes eius laudes, honores, & præconia hoc velut summarium quoddam adiungatur, in quo nimirum concionem inchoauimus, & in quo eandem concludemus: *(1) virum ineffabilem, nec labore vitium, nec morte vincendum.*

Virum inquam, cuius virtutes & merita nullus etiam eloquentissimus oratione consequi queat: Sanctum quoque præcipuis sanctorum annumerandum quem nulli in hac vita labores frangere, nec ipsa mors vaquam potuit percellere. O gloriose Martine, pauperum tutor, militum speculum, Religiosorum pater, Episcoporum sydus, nostri obsecro iam recordare, nostri patrociniū suscipe, nostras apud æternum Iudicem partes age, proque ijs in cælo intercede, qui omnimodis hic in terra vitam tuam imitari conantur. Sancte inquam, mille laudibus dignissime, qui paupertatem tam sanctè coluisti, pro ijs ora, qui eandem tuo potissimum exemplo sectantur, qui arma aliquando gestasti. Romanas aquilas securus es, nobis obsecro succurre, qui eandem fortunam sub regno Iesu Christi vexillo experimur, arma nunquam non gestando, quiq; ab inimicis vndique cingimur, cum hæc vita mera quædam militia sit, qui tam celebris tantique nominis Episcopus exististi, pro Episcopis etiam omnibus orare non graueris. Deniq; tu qui Gallia nostra decus es, atque ornamentum, pro Gallia vniuersa, pro cuncto fidelium cœtu, pro vniuersi demum terrarum orbis hominibus intercede, vt nimirum precum tuarum auxilio, vitæ & meritum tuorum imitatione accedente, tandem aliquando ad æternæ felicitatis fruitionem, cuius ipse iam es compos, peruenire valeamus, quod concedere dignentur Pater & Filius, ac Spiritus Sanctus. Amen.